

NORDINFOLits sommarskola 2004

– sammanfattande anteckningar av Nina Ström

Den tredje sommarskolan i NORDINFOLits regi hölls 28 juni-2 juli 2004 i Tórshavn på Färöarna. Arrangörer detta år var, tillsammans med NORDINFOLit, Færøernes Landsbibliotek (se vidare: www.flb.fo/sommerskole/index.htm). Koordinatorerna Arnbjørn Ó. Dalsgarð, Mortan Hentze, Hanne Magnussen och Vígdís Bjarnadóttir hade gjort ett strålande arbete med att sätta samman ett innehållsrikt och omväxlande program bestående av undervisning, föredrag, öppna föreläsningar, grupparbete, diskussion och sociala aktiviteter. Som vanligt på sommarskolan var de sociala aktiviteterna lika givande som själva kursen. NORDINFOLits sommarskola är, bortsett från att det är kompetenshöjande, ett strålande tillfälle att få upptäcka ett annat nordiskt land. Färöarna bjöd på ett närmast magiskt landskap (se bildgalleriet på sommarskolans webbplats!), stadsvandring i Tórshavn i regn och dimma, segeltur med Norðlýsið, torkat valkött och medeltida kedjedans på den gemensamma middagen – (och jag lovar att det är första gången i mitt liv jag har köpt yllemössa och vantar i slutet av juni!) Sommarskolan är också ett tillfälle att lära känna sina nordiska kollegor och bygga upp ett nätverk av bibliotekarier, som arbetar med undervisning och informationskompetens i högre utbildning i Norden.

Under en vecka samlades 20 stycken bibliotekarier från samtliga nordiska länder, med undantag för Island och Grönland, i ett för det mesta dimmigt, men sagolikt vackert Tórshavn för att fokusera på bibliotekariens pedagogiska roll, särskilt med betoning på lärandeteorier och praktisk pedagogik. Veckan inleddes av Birgitta Sjöblom och Ingrid Kjellqvist, båda från Växjö universitets nya biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildning med pedagogisk inriktning (se vidare: www.hum.vxu.se/utb/program/bop/). Med en blandning av föreläsning, gruppdiskussioner och eget skrivande gav de en överblick över olika lärandeteorier, presenterade olika infallsvinklar inom pedagogiken, vetenskapliga tankemodeller, pedagogiska skolor och betydelsefulla pedagoger.

Trots förvirrande många teorier på kort tid och därför relativt otydliga beskrivningar av skillnader i deras positioner, tänker jag försöka ge en kort sammanfattning av några få av veckans lärdomar vad gäller teori, som jag anser är av särskilt intresse för biblioteksanställda.

Stor vikt lades vid fenomenografi och sedan vidare mot det socio-kulturella perspektivet. Fenomenografin har sitt ursprung hos den sk Marton-gruppen vid Göteborgs universitet. De utformade på 1970-talet en fenomenografisk pedagogik där utgångspunkten i lärandet är elevens sätt att skapa mening. Enligt den fenomenografiska skolan handlar inte lärande om överföring av information eller kunskap från ett ställe till ett annat, utan om förändringar av människors uppfattningar. När du lär något nytt förändras relationen mellan dig och omvärlden. Fenomenografi har haft stor betydelse för informationskompetensforskningen i Norden, åtminstone i Sverige har det förutom Louise Limbergs avhandling från 1998 *Att söka information för att lära – en studie av samspel mellan informationssökning och lärande* publicerats åtskilliga magisteruppsatser, som undersökt studenters eller lärares eller bibliotekariers synsätt på informationskompetens eller närliggande begrepp. Synsättet att informationssökningsprocessen är en del av lärandeprocessen ger ett helt annat förhållningssätt till informationskompetens än om informationssökning ses som en mekanisk färdighet eller ett nödvändigt ont som man måste igenom innan själva lärandet börjar.

Med en fenomenografisk forskningsansats undersöker man kvalitativa skillnader i människors förståelse av någonting, men frågan varför deras uppfattningar och förståelse skiljer sig

lämnas obesvarad. Variationerna, som placeras i olika kategorier, är det väsentliga, inte enskilda individers utsagor. Det socio-kulturella perspektivet tar istället fasta på varför skillnaderna uppstår, ser till individuella variationer och menar att de olika uppfattningarna är beroende av vår socio-kulturella bakgrund och de erfarenheter vi gjort.

Jean Piaget (1896-1980) och den kognitiva teorin återkom också vid flera tillfällen under sommarskoleveckan. Enligt Piaget fogas ny kunskap in i tidigare förvärvad kunskap, och för att bringa jämvikt i sitt tänkande har människan två sätt att till sig ny information, nämligen genom assimilation (förstärkning av det redan tidigare kända) och ackommodation (omstrukturering av kunskap). Kontrasten mellan assimilation och ackommodation blir intressant om man lägger ett informationssökningsperspektiv på det. När vi söker information för att lära, betyder det att återfunnen information som vi redan kände till och som inte bidrar med något nytt också är en del av lärandeprocessen? Att förstärkning också är ett lärande utmanar en relativt vanlig uppfattning av information, nämligen att information är "den skillnad som gör skillnad", som systemteoretikern Gregory Bateson har uttryckt det? Innebär inte att lära sig alltid en förändring, att i någon mån bli "en annan"? Är det också en lärandeprocess att få sina gamla kunskaper bekräftade och att förstärkas i den person man redan var?

Birgitta och Ingrid uttryckte förhoppningen att de skulle utmana vårt tänkande. Skulle några av våra ursprungliga synsätt på pedagogik, lärande och kunskap ställas på huvudet under veckan var det ett gott tecken på lyckad undervisning. Jag kan inte låta bli att tänka på Pippi Långstrump, den mest utmanande och insiktsfulla pedagog man kan tänka sig. Läs och begrunda detta stycke om när Pippi leker kull med poliser ur *Pippi Långstrump* av Astrid Lindgren, skrivet 1945!

"Ja, men förstår du inte att du måste gå i skolan."

"Varför måste man gå i skolan?"

"För att lära sej saker och ting förstås."

"Vad då för saker", undrade Pippi.

"Allt möjligt", sa polisen, "en hel massa nyttiga saker, multiplikationstabellen till exempel."

"Jag har klarat mej bra utan någon pluttifikationstabell i nio år", sa Pippi. "Och då går det nog i fortsättningen också."

"Ja, men tänk så tråkigt det ska bli för dej att vara så okunnig. Tänk när du blir stor en gång, och någon kanske kommer och frågar dej vad huvudstaden i Portugal heter och du då inte kan svara."

"Jag kan visst svara", sa Pippi. "Jag bara svarar så här: Om du är så förtvivlat angelägen att få veta, vad huvudstaden i Portugal heter, så skriv för all del direkt till Portugal och fråga!"

"Ja, men tror du inte du skulle tycka det var tråkigt, att du inte själv visste det?"

"Kan väl hända", sa Pippi. "Jag skulle väl ligga vaken ibland om kvällarna och undra och undra: Vad i all sin dar heter huvudstaden i Portugal? Men man kan ju inte få ha roligt jämt", sa Pippi och ställde sig på händerna ett tag.

"Förresten har jag vatt i Lissabon med min pappa", fortsatte hon, där hon stod upp och ner, för hon kunde prata då också. (s.31-32)

Andra delen av sommarskoleveckan leddes av den fantastiska Kirsten Larsen (vilket föredöme för alla som undervisar!), från Dansk BiblioteksCenter (www.dbc.dk). Hennes tema var praktisk pedagogik för biblioteksanställda och: "Hur arbetar jag som undervisare så att jag är med om att skapa lärande?" Pedagogik bygger på tre didaktiska frågor: Vad (vilket stoff)? Hur (vilken metod)? Varför (vad vill vi med vår undervisning)?. Vi undervisar för att åstadkomma en förändring, menar Kirsten Larsen. Vi vill få studenterna att känna, tänka och handla annorlunda för att de har lärt något nytt. Vår planering måste ske utifrån vem vi undervisar och vad vi vill att vår målgrupp ska: 1) Känna, d v s förhållningssätt och attityd, 2) Veta, d v s förståelse för något och slutligen 3) Kunna, d v s vilka färdigheter de ska lära.

Att känna motivation är närmast en förutsättning för att kunna lära sig något nytt. Vuxna har inte samma omedelbara nyfikenhet och tålamod som ett barn har och behöver känna att de har någon, helst omedelbar, nytta av det de lär. Att som lärare arbeta för att öka motivationen hos studenterna är grunden till bra undervisning, och en bra balans mellan krav och kompetens är gynnsamt för lärande. Studenterna har både behov av att få känna sig duktiga och kompetenta och att få möta nya, spännande utmaningar. Kirsten Larsen tryckte på den stora betydelsen av en god pedagog för gynnsamt lärande. Ansvar för eget lärande betyder inte att man ska strunta i undervisning, eller att läraren fråntas ansvaret för studenternas lärande: ”Uanset ansvar for egen laering har DU ansvaret for at tilrettelaegge et godt laeringsforløb”.

I det större grupparbete som avslutade veckan fick sommarskolans deltagarna uppgiften att planera en kurs och inleda kursen genom ett inslag avsett att öka motivation hos studenterna. Jag tror att samtliga på sommarskolan uppskattade att få omsätta teorin i praktiken och gruppernas presentationer var både tänkvärda, underhållande och lite provocerande. Några grupper valde att utmana den traditionella bilden av bibliotekarien. Om vi inte lyckas ge studenterna den rätta känslan, hur ska vi då kunna gå vidare mot det två kvarstående begreppen av betydelse i vår undervisning: Veta och Kunna. Ibland måste man helt enkelt börja med attityderna!

”If you want to get laid, go to college.
If you want an education, go to the library” (Frank Zappa)

Är det provocerande att inleda användarutbildningen med detta citat? Är det motiverande?
Nog är det väl åtminstone överraskande?

Att arbeta med sig själv som undervisare innebär att våga redogöra för vilka motiv som ligger bakom val av undervisningsmetoder. Som lärare behöver man nå ökad medvetenhet om vilken ideologi och vilka teorier man grundar sin praxis på och bli klar över varför man gör det man gör. Veckan inleddes med att deltagarna gruppvis fick redogöra för synsätt på pedagogik, lärande och kunskap. ”Jag visste inte ens att jag hade ett synsätt”, som någon så uppriktigt konstaterade. Det finns många olika lärandestilar och det gäller att variera sin undervisning och noga tänka över sin egen lärandestil, annars riskerar ens undervisning att vara anpassad till vad som råkar passa bäst för en själv. Framför allt måste man bli medveten om sina brister för att kunna förändras till det bättre.

Kirsten Larsen gjorde en sammanställning av olika typer av undervisare/lärare, och jag tror att vi har träffat samtliga typer i olika sammanhang under vår skolgång:

- Teknikern som kännetecknas av avstånd till åhörarna. Han är upptagen av stoffet och detaljerna och ger inget utrymme för dialog och har ingen ögonkontakt med sina studenter och lär sig inte deras namn.
- Antennpedagogen som kännetecknas av för mycket närhet och har stora problem att få auktoritet och styra undervisningen. Hon lägger fokus på sociala element och på trivsel, men nedvärderar sig själv och det hon säger och låter studenterna fullständigt ta över klassrummet.
- Perfektionisten är den korrekta, som är väl förberedd och plågsamt självkritisk. Hon visar liten inlevelse med eleverna, saknar humor och är ständigt rädd för att misslyckas.
- Turbopedagogen är engagerad och begeistrad och fyller hela rummet med sin starka personlighet. Han är ofta underhållande, men upptagen vid sig själv och tar alla frågor som början på en kamp, eller en duell, som måste vinnas.

Vi försökte naturligtvis alla placera oss själva i de olika kategorierna och, föga förvånande, bibliotekarier tycks oftast platsa under typen ”Perfektionisten”. För att bli en bra lärare gäller det att hitta den rätta balansen mellan lärare – elev – ämne och den kombination av inlevelse, distans och engagemang som kännetecknar en professionell närvaro.

Medvetenhet är en bra början till förändring, men kan man lära sig trovärdighet och inlevelse som lärare, eller kräver det inte en förändring av hela personligheten? Kan man överhuvudtaget gå på kurs för att bli en bättre lärare? Lite av samma problem har vi när vi undervisar i informationskompetens. Det är lätt att fasta i en genomgång av praktiska färdigheter, när informationskompetens egentligen borde innefatta reflexion, kritik och förhållningssätt till information. Även att standardisera informationskompetens i punktvis listade färdigheter (som man framgångsrikt gjort i Amerika och Australien)¹ är väl delvis ett uttryck för längtan efter den fullkomliga instruktionsboken, den perfekta självhjälpshandledningen. Lika väl som vi kan luras tro att storsäljarna kan göra oss mer framgångsrika eller ge oss ett bättre sexliv, kan vi ta till oss standarderna av hela hjärtat och drömma om en kommande generation av informationskompetenta studenter.

Visst vore det praktiskt om Birgitta, Ingrid och Kirsten helt enkelt hade berättat för oss: ”Så här ska ni göra!” Men det finns inga genvägar till medvetandegörande, djupare förståelse och förändrade förhållningssätt – det finns inga genvägar till att bli en bättre människa! :-). Det är en livslång process. Man blir inte en fullärd pedagog lika litet som man någonsin blir fullärd informationskompetent. Men det skadar ju inte att försöka!

Slutligen ett citat av Søren Kierkegaard. Denna text fick vi under några tysta minuter begrunda under sommarskolans sista dag innan var och en reste hem till sitt, förhoppningsvis en aning förändrade av ny kunskap och nya möten:

At man, når det i sandhed skal lykkes en at føre et menneske hen til et bestemt sted, først og fremmest må passe på at finde ham der, hvor han er, og begynde der. Dette er hemmeligheden i al hjælpekunst. Enhver, der ikke kan det, han er selv i en indbildning, når han mener at kunne hjælpe en anden. For i sandhed at kunne hjælpe en anden må jeg forstå mere end han - men dog vel først og fremmest forstå det, han forstår. Hvis jeg ikke gør det, så hjælper min mere-forståen ham slet ikke. Vil jeg alligevel gøre min mere-forståen gældende, så er det, fordi jeg er forfængelig eller stolt, så jeg i grunden i stedet for at gavne ham egentligen vil beundres af ham. Men al sand hjælp begynder med en ydmygelse: hjælperen må først ydmyge sig under den, han vil hjælpe og herved forstå, at det at hjælpe ikke er det at herske, men det at tjene, at det at hjælpe ikke er at være den herskesygeste, men den tålmodigste, at det at hjælpe er villighed til indtil videre at finde sig i at have uret, og i ikke at forstå, hvad den anden forstår.

---

¹ ACRL: Information Literacy Competency Standards for Higher Education: www.ala.org/acrl/il/toolkit/one/one.html och CAUL: Australian and New Zealand Information Literacy Framework: principles, standards and practice: www.caul.edu.au/info-literacy